

Wprowadzenie

Początek XXI wieku to okres nasilających się dyskusji nad stanem i przyszłością polskiej geografii oraz dostrzegania niekorzystnych tendencji związanych z rosnącą specjalizacją badań geograficznych, a także marginalizacją geografii w życiu społecznym i gospodarczym. Podnoszone w związku z tym, wielokrotnie na przestrzeni lat, postulaty integracji badań geograficznych w Polsce, również na gruncie geografii fizycznej i jej subdyscyplin (biogeografii, klimatologii, geomorfologii, hydrologii), a także prężny rozwój ekologii krajobrazu oraz szeroko rozumianej nauki o środowisku stanowiąc powinny istotny impuls do rozwoju kompleksowych badań fizycznogeograficznych oraz rozwiązywania ważnych poznawczo i aplikacyjnie problemów środowiskowych. Wydaje się to nie bez znaczenia szczególnie w kontekście tradycji i ogromnej spuścizny jakie w tym zakresie posiada polska geografia.

W Polsce specjalistyczny kierunek badań określany mianem geografii fizycznej kompleksowej wyodrębnił się najwcześniej w warszawskim ośrodku uniwersyteckim, dzięki pracom J. Kondrackiego autora akademickiego podręcznika *Geografia fizyczna Polski* (1965). Pod jego właśnie kierunkiem, we wczesnym okresie powojennym, wykonano dwa pionierskie opracowania o charakterze metodycznym dotyczące fragmentu Pojezierza Mazurskiego oraz Wyżyny Małopolskiej. Dalszy rozwój badań fizycznogeograficznych na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych UW zaowocował kolejnymi znaczącymi publikacjami z tego zakresu autorstwa A. Richlinga *Kompleksową geografją fizyczną* (1992) oraz *Metodami badań kompleksowej geografii fizycznej* (A. Richling i in. 1982), a także opracowaną nieco później we współautorstwie z J. Solonem *Ekologią krajobrazu* (1994). W Poznaniu z początkiem lat 60. ubiegłego wieku kompleksowy nurt badań środowiska przyrodniczego prężnie rozwinął z kolei T. Bartkowski autor między innymi *Zastosowań geografii fizycznej* (1974), *Metod badań geografii fizycznej* (1977) oraz *Kształtowania i ochrony środowiska* (1979). Kontynuację zainteresowań badawczych T. Bartkowskiego odnajdujemy w opublikowanym w 1987 roku podręczniku akademickim *Podstawy metodyki oceny środowiska przyrodniczego człowieka* autorstwa D. Sołowiej, którego uzupełnieniem jest opracowany przez B. Medyńską-Gulij oraz L. Kaczmarka skrypt *Źródła i metody pozyskiwania danych przestrzennych w badaniach środowiska przyrodniczego* (2007). Poza uniwersytetem prace z zakresu środowiska przyrodniczego prowadzone były w Akademii Wychowania Fizycznego przez W. Dejową, a obecnie kontynuowane są przez M. Pietrzaka autora *Syntezy krajobrazowych – założenia, problemy, zastosowania* (1998). W Krakowie geografie fizyczną kompleksową zaczęto wyodrębniać z końcem lat 60. XX wieku. Pod kierunkiem Z. Czepe, współautora *Geografii fizycznej świata* (1969), realizowano między innymi badania

struktury środowiska przyrodniczego oraz jego zmian zachodzących pod wpływem czynników naturalnych i antropogenicznych. W 1978 roku Z. Czeppe wraz z K. German opublikowali instrukcję do kartowania fizycznogeograficznego, zgodnie z którą przeprowadzano następnie wiele prac terenowych. Badania krajobrazowe, szczególnie o użytkowym charakterze, realizowane są z powodzeniem w gdańskim ośrodku akademickim przez M. Kistowskiego (2003) oraz M. Przewoźnika autora *Podstaw geografii fizycznej kompleksowej* (1987). Prace badawcze z zakresu kompleksowej geografii fizycznej prowadzi się ponadto na uniwersytetach w Toruniu, Lublinie oraz Wrocławiu.

Niniejsze opracowanie stanowi podsumowanie 45-letniej historii kompleksowej geografii fizycznej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Okoliczność ta jest dobrą okazją do zaprezentowania dorobku poznańskich geografów kompleksowych w zakresie działalności naukowej i dydaktycznej. Towarzyszy mu również refleksja nad przebytą drogą oraz dokonaniem tych wszystkich, którzy już odeszli, a których praca badawcza i obecność stanowiła inspirację dla początkujących współpracowników oraz studentów.

Opracowanie rozpoczyna nota wspomnieniowa o prof. dr. hab. Tadeuszu Bartkowskim oraz o prof. UAM dr. hab. Danieli Sołowiej, prekursorach ujęć kompleksowych i stosowanych w geografii fizycznej nie tylko w skali poznańskiego ośrodka akademickiego, ale również na forum krajowym i międzynarodowym. W dalszej części podjęto próbę podsumowania dotychczasowych osiągnięć poznańskiej geografii fizycznej kompleksowej w sferze działań naukowych. Analizę tą przeprowadzono ukazując ewolucję problematyki badawczej z uwzględnieniem głównych kierunków zainteresowań poznawczych. Wiele miejsca poświęcono ocenie dokonań na gruncie praktycznych zastosowań badań kompleksowych uznając, że prace wdrożeniowe wykonywane przede wszystkim dla potrzeb planowania przestrzennego i gospodarczego są ważnym aspektem rozwoju nauk geograficznych. W dalszej części omówiono działalność dydaktyczną oraz popularyzatorsko-edukacyjną, ukazując między innymi zmiany w procesie kształcenia w ramach głównych kierunków studiów geograficznych oraz studiów specjalnościowych. W końcowej części opracowania zawarto chronologiczny wykaz prac zrealizowanych w latach 1963–2008.